

KRIMINALPOLITIK OG STRAFFERETLIG LOVGIVNING PÅ TÆRSKLEN TIL ET NYT ÅRTUSIND.

AF LEKTOR, LIC. JUR. BETH GROTHE NIELSEN

Siden Jørn Vestergaards kronik i NTfK1992, 237 f., har tidsskriftet ikke bragt danske kronikker. I det følgende forsøges der til en vis grad rådet bod herpå. Det vil dog bl.a. af pladsmæssige årsager ikke være muligt i detaljer at gøre rede for udviklingen på alle relevante områder siden 1992. Derfor er fokus rettet mod nogle hovedtendenser inden for områder, der har haft offentlighedens, mediernes og politikernes bevågenhed i en sådan grad, at det har resulteret i lov- og/eller praksisændringer.

Voldsforbrydelser

Når Europas socialdemokratiske ledere beskæftiger sig med kriminalitetsproblemet her i slutningen af 1990'erne, er det gadevolden i storbyerne, de fokuserer på. Det gælder Tony Blair og Gerhard Schröder, der i manifestet "Europas tredje vej" (Politiken 13.6.1999) siger: "Kriminaliteten er et af de helt centrale politiske spørgsmål for socialdemokraterne. Vi betragter det som en borgerret at kunne færdes sikkert på gaderne". Og det gælder den danske statsminister, der i nytårs- og andre taler, senest redegørelsen for rigets anliggender ved Folketingets åbning 5.10.1999, siger: "Vi skal ikke finde os i vold", og "angst for fysisk vold er noget af det værste, et samfund kan komme ud for .... Det skal vi gå imod. .... Vi vil ikke tolerere de tilstande, vi har set i nogle af vore byer". Såvel statsministeren som politikere på højrefløj og de fleste medier kobler vold og unge indvandrere sammen. Andre former for kriminalitet, herunder den økonomiske kriminalitet i samfundets top, får generelt mindre opmærksomhed.

Siden midten af 1900'erne viser hverken statistik over anmeldte voldsforbrydelser eller resultater af skadestueundersøgelser og offersurveys nogen stigning i antallet af voldsforbrydelser i Danmark, og befolkningen som helhed er ifølge en AIM interviewundersøgelse for Rigspolitichefen (Jyllands-Posten 29.10.1999) trygge ved at færdes i deres eget område efter mørkets frembrud. Alligevel er regeringen i denne periode kommet med to såkaldte voldspakker (lov nr. 366 af 18.5.1994 og nr. 350 af 23.5.1997). De indeholder bl.a. regler om skærpet straf for grov og gentagen vold og for vold mod visse erhvervsgrupper. Den meget kraftige fokusering på vold i 1990'erne har medført, at flere voldsforbrydelser opklares og retsforfølges, at flere sager fører til ubetinget frihedsstraf, og at længden af de idømte straffe er øget. Fra 1990 til 1998 er den samlede strafmasse for vold mod privatperson (§§ 244-246) ifølge en opgørelse fra justitsministeriet steget med 76%, mens den anmeldte voldskriminalitet i samme periode alene er øget med 10%. Hvorvidt den kraftige vækst i strafmas-

sen for voldsforbrydelser skyldes nævnte lovændringer vides ikke med sikkerhed. Dog antages, at den senest foreslåede strafskærpselse for særlig grov vold næppe er slået igennem endnu.

Med voldspakken fra 1994 blev det pålagt retsvæsenet og Kriminalforsorgen at efterforske og pådømme voldssager samt fuldbyrde voldsdomme specielt hurtigt. For anklagemyndigheden er der opstillet to regler: Det samlede tidsforbrug fra anmeldelse - i praksis identifikation af en gerningsmand - til sagens indbringelse for retten må ikke overstige 30 dage, og sagen skal fremsendes til retten inden 1 uge efter, at efterforskningen er afsluttet. Domstolene er pålagt tidsfrister for berømmelse og domsforhandling på 37 dage, og Kriminalforsorgen skal sikre, at indsættelse til afsoning sker senest 30 dage efter fuldbyrdelsesordren. Hertil kommer pligt til at foretage detaljerede indberetninger angående overholdelse (eller ikke-overholdelse) af fristerne. Det har hidtil vist sig svært for de involverede myndigheder at opfylde regeringens målsætning om hurtig behandling af voldssager.

For voldelige unge skal der oprettes flere sikrede pladser i sociale institutioner med mulighed for længerevarende behandlingsforløb, enten i forbindelse med en dom eller efter administrativ beslutning af de sociale myndigheder, jfr. nedenfor. Hertil kommer en lang række initiativer til forebyggelse af (gentagen) vold. Initiativerne viser, at volden næsten udelukkende opfattes som et ungdomsproblem. Det er den vold, som børn og unge begår, der optager sindene, ikke vold og omsorgssvigt, som børn og unge udsættes for fx. i deres eget hjem. Når der tales om "kriminalitetstruede" børn og unge, menes der børn og unge, der "truer" med at begå kriminalitet, ikke børn og unge, der "trues" af voksnes kriminalitet. Dog vedtog et snævert flertal i folketinget i 1997 (lov nr. 416 af 10.6.1997) at afskaffe den såkaldte "revselsesret". Ifølge den ny bestemmelse i lov om forældremyndighed og samvær må et barn ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling.

Parallelt med voldsinitiativerne blev der også vedtaget foranstaltninger, som har med afrene at gøre. Adgangen til advokatbistand er udvidet, bevillinger til psykologisk krisehjælp er øget støt, flere grupper er kommet ind under reglerne om erstatning fra staten til ofre for forbrydelser, der skal etableres offerrådgivninger over hele landet, et forsøg med konfliktråd er blevet forlænget, og den private landsforening "Hjælp Voldsofre" får nu årlige tilskud fra tipsmidlerne. Initiativerne synes at bygge på den opfattelse, at voldsofre generelt er nogen andre end dem, der begår vold, hvilket - især når der er tale om "gadevold" blandt unge mænd fredag og lørdag nat - ikke altid er tilfældet.

Endelig har regeringen nedsat et ministerudvalg, der indtil udgangen af år 2000 skal forestå den overordnede styring og gennemførelse af indsatsen mod vold, og hertil er knyttet et Voldssekretariat, som skal omsætte initiativerne til praksis og selv komme med nye forslag til initiativer. Af Voldssekretariatets handlingsplan for 1998-2000 fremgår det, at der er opstillet tre mål for sekreta-

riatets arbejde: At øge kvaliteten af det allerede eksisterende kriminalitetsforebyggende arbejde blandt børn og unge, som foregår i SSP-regi (samarbejde mellem skole, sociale myndigheder og politi), og at få alle kommuner til at etablere SSP-ordninger inden år 2001; at nedbringe antallet af unge, der recidiverer som voldsofre; at reducere befolkningens angst for voldskriminalitet. Voldssekretariatet er allerede kommet med mange publikationer og har afholdt flere konferencer, møder mv.

På trods af, hvad der nu er iværksat af strafferetlige og andre foranstaltninger, vedbliver de politiske partier til højre for socialdemokraterne at fremsætte nye krav om højere straf og mere konsekvent indgriben over for volden, og Dansk Politiforbund har i begyndelsen af november 1999 iværksat en stor og kostbar annonsekampagne, der spiller på frygten for vold og sigter på at få borgerne til at kræve mere politi på gaden og flere ressourcer til politiet. Denne kampagne er blevet kraftigt kritiseret for at øge folks mere eller mindre ubegrundede frygt.

Seksualforbrydelser

En i medierne meget omtalt sag i 1995 om en 11-årig pige, der blev taget op i en bil, kørt til en skov, lænket til et træ og forsøgt voldtaget af en mand, der to gange tidligere var dømt for seksualforbrydelser, fik for alvor debatten om reaktioner over for denne type forbrydelser i gang. Kort tid efter vedtog folkettingen en lov (nr. 274 af 15.4.1997) om ændrede (lempeligere) betingelser for at idømme tidsubestemt forvaring til personer, der findes skyldige i voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse. Begrundelsen var, at tidsubestemtheden ville foranledige flere dømte til at underkaste sig behandling, herunder med kønsdrifts-dæmpende medicin, som vilkår for løsladelse.

Fra oktober 1997 er der endvidere iværksat en forsøgsordning med behandling af personer, der er dømt for seksualkriminalitet. Ordningen består af to dele. Den ene drejer sig om personer, der - uden at have udøvet vold eller tvang - står til en ubetinget fængselsstraf på mellem 4 måneder og 1 1/2 år. Som alternativ vil de - hvis de er interesserede og anses for egnede - kunne idømmes en betinget dom med vilkår om et indledende ophold på omkring 6 måneder i en af kriminalforsorgens pensioner, ambulant behandling i 1-2 år i en behandlingsinstitution (psykiatrisk hospitalsafdeling eller sexologisk klinik) og tilsyn af Kriminalforsorgen i yderligere 1/2 år, evt. med vilkår om fortsat behandling. Den anden del af forsøgsordningen består i et tilbud om behandling i forbindelse med afsoning af en ubetinget fængselsstraf. Der er oprettet en særlig visitationsafdeling i statsfængslet ved Herstedvester og en række lokale visitationsudvalg. Selve behandlingen består i individuel samtalerapi ca. en time om ugen. Forsøget skal køre i tre år, og der er iværksat forskning og evaluering med henblik på en senere politisk beslutning om, hvorvidt forsøget skal gøres permanent.

Et andet område, der har vakt stor mediedebat og politisk aktivitet, er udbredelsen af børnepornografi i almindelighed og på Internettet i særdeleshed. Der

er sket en udvidet kriminalisering på området, idet nu også besiddelse af børnepornografi er strafbar (lov nr. 1100 af 21.12.1994). Baggrunden er en erkendelse af, at produktion af børnepornografisk materiale i mange tilfælde sker ved alvorlige strafbare overgreb mod børn. Det findes derfor stødende, hvis ikke også besiddelse skulle kunne straffes. Udbredelse af børnepornografi har hidtil kun været strafbart, hvis det sker i erhvervsmæssigt øjemed. Men et udvalg foreslår nu (betænkning nr. 1377/1999), at enhver udbredelse via fx. Internettet - også uden økonomisk motiv - skal gøres strafbart. Det er igen især en konkret sag, som har sat sindene i kog. En far blev i slutningen af 1998 dømt i den såkaldte "Guldlok-sag" for at have begået grove seksuelle overgreb mod sine små døtre og udsendt optagelser heraf på nettet.

Der har på det seneste været flere sager om seksuelle overgreb mod børn i daginstitutioner, begået af (pædofile) medarbejdere. En af dem, den såkaldte Vadstrupgård-sag, hvor en pædagogmedhjælper i 1998 blev dømt for overgreb mod 20 børn, har givet anledning til hård kritik og sammenligning med den såkaldte Bjugn-sag i Norge. Debatten om afhøring af børn og børns troværdighed i sager om seksuelle overgreb er på ny blusset op i medierne såvel som blandt professionelle.

I forbindelse med den første rapport i 1993 til komitéen, der holder øje med overholdelsen af FN's konvention om barnets rettigheder, blev Danmark kritiseret for ikke i tilstrækkelig grad at beskytte børn og unge mod seksuel udnyttelse, fx. i forbindelse med prostitution blandt unge kvinder med stofmisbrug. Det har medført kriminalisering af samleje med en person under 18 år, der helt eller delvis ernærer sig ved prostitution (lov nr. 141 af 17.3.1999). Samtidig blev overtrædelse af politiets påbud til prostituerede om at søge lovligt erhverv afkriminaliseret.

Den danske højesteret frifandt i 1994 en mand af udenlandsk herkomst for at have haft samleje med en række kvinder på trods af hans viden om, at han var HIV-positiv. Dommen var en omgørelse af de to tidligere instansers domme, der begge lød på 11/2 års fængsel. Højesterets frifindelse blev begrundet med, at den eksisterende bestemmelse om hensynsløs forvoldelse af nærliggende fare for nogens liv eller førlighed (strfl. § 252) ikke var anvendelig i den pågældende sag. Mange politikere fandt frifindelsen krænkende for både moral og retsbevidsthed, og i løbet af meget kort tid blev en tilføjelse til § 252 vedtaget i folketinget (lov nr. 431 af 1.6.1994). Den kriminaliserer "den, der på hensynsløs måde gentagne gange eller under i øvrigt særligt skærpene omstændigheder forvolder fare for, at nogen smittes med en livstruende og uhelbredelig sygdom". Bestemmelse er blevet kritiseret både af juridiske eksperter og af professionelle, der arbejder med AIDS og HIV, som et sundhedsmæssigt problem. Kritikken fra sidstnævnte gruppe går bl.a. på, at kriminaliseringen modvirker frivillig HIV-testning. Bestemmelsen har endnu ikke været anvendt i praksis, men anklagemyndigheden har i begyndelsen af november 1999 rejst tiltalte mod en

sportstræner for overtrædelse af bl.a. denne bestemmelse i forbindelse med seksuelle overgreb mod flere drenge, hvoraf én vides smittet.

Organiseret kriminalitet og rockerkriminalitet

I marts 1995 udsendte en arbejdsgruppe under Justitsministeriet en handlingsplan, hvori den organiserede kriminalitet beskrives som "et af tidens væsentligste kriminalitetsproblemer", der dog i Danmark endnu menes at befinde sig på et beskedent stade. Indsmugling og salg af narkotika siges at have nær sammenhæng med bekæmpelsen af den organiserede kriminalitet, og der udtrykkes en vis bekymring for, at især øst- og centraleuropæiske kriminelle grupper snart vil udvide deres aktiviteter også til Danmark. Det nærmeste man i øvrigt på dette tidspunkt kunne komme til mafialignende kriminalitet, synes at være den kriminalitet, der blev begået af medlemmerne af de to rockergrupper Hells Angels og Bandidos. Handlingsplanen indeholder forslag til initiativer til bekæmpelse af (fremtidig) organiseret kriminalitet.

I foråret 1996 udbrød der "krig" mellem de to rockergrupper. Den startede med nedskydning af et Bandidos-medlem og fortsatte med drab og vold, bl.a. affyring af en panserværnsrakat mod en "rockerborg", hvorved andre end rockerne selv kom i farezonen. Krigen sluttede først, da det i 1999 lykkedes en advokat at mægle mellem de to grupper. Meget hurtigt efter krigen udbrød vedtog Folketinget en lov (nr. 907 af 15.10.1996) om forbud mod ophold i bestemte ejendomme, som der er risiko for angreb på, når angreb er til fare for personer, som bor eller befinder sig i nærheden af ejendommen. Denne lov blev kritiseret af såvel juridiske eksperter som af et af Folketingets egne medlemmer Birthe Rønn Hornbech, der er retspolitisk ordfører for partiet Venstre (som ligger til højre for midten).

I tiden efter rockerkrigens start blev en række af de i ovennævnte handlingsplan omtalte lovgivningsmæssige og praktiske initiativer til bekæmpelse af rockernes kriminalitet iværksat. Folketinget vedtog den såkaldte "rockerpakke" (lov nr. 411 af 10.6.1997), hvorefter politiet har fået udvidede beføjelser under efterforskningen af bl.a. narkokriminalitet. Det gælder fx. muligheden for hemmelig ransagning og telefonaflytning.

Adgangen til konfiskation af formuegoder i forbindelse med domfældelse er blevet udvidet til at gælde, selv om det ikke kan bevises, at de stammer fra narkohandel (omvendt bevisbyrde), og til under visse betingelser bl.a. også at omfatte formuegoder, som den dømtes ægtefælle eller samlever har erhvervet inden for de seneste 5 år. Det er blevet muligt at udelukke "sympatisører" med den/de tiltalte fra retsmøder, og straffebestemmelsen om trusler mod et vidne eller dennes nærmeste er blevet udvidet til at omfatte andre med tilknytning til vidnet. Endelig indeholder loven en strafskærpende for ulovlig våbenbesiddelse.

I den politiske debat sættes der ofte lighedstegn mellem den kriminalitet, som udøves af rockerne enkeltvis eller flere sammen, og begrebet "organiseret kri-

minalitet". Det hævdes bl.a. fra politiets side, at narkokriminaliteten i Danmark i stor udstrækning styres af rockerne, og at "krigen" mest handlede om herredømmet på narkomarkedet. I Rigspolitechefens situationsrapport fra juli 1997 om organiseret kriminalitet i Danmark omtales dog også - foruden rockerne - en række grupper med forskellig indvandrerbaggrund, som menes at beskæftige sig med narkokriminalitet, hvidvask af penge, svindel med sociale ydelser, menneskesmugling etc. Der nævnes endvidere "danske personkredse med indbyrdes kontakter i løse strukturer, som begår økonomisk kriminalitet på områder, der på det pågældende tidspunkt er mest udbyttegivende". Eksempler er de såkaldte "hit and run" tyverier (rambuktyverier), der primært begås af unge i løst strukturerede ad-hoc grupper. Også de såkaldte "selskabstømninger" (jfr. nedenfor) omtales kort. Rapporten bygger på oplysninger fra Kriminalregisteret og "oplysninger af ikke-dokumenterbar art, herunder oplysninger af kriminalitetsefterretningsmæssig karakter".

I december 1996 fik Rigsadvokaten til opgave at undersøge, hvorvidt betingelserne i den danske grundlovs § 78 om opløsning ved dom af foreninger, der "virker ved eller søger at nå deres mål ved vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende", måtte antages at være til stede i relation til rockerklubberne Hells Angels og Bandidos. Til denne opgave blev der etableret en såkaldt projektenhed bestående af en statsadvokat som daglig leder, yderligere tre jurister, en kriminalinspektør og en kriminalkommissær, fjorten kriminalpolitifolk og to kontorfunktionærer (Anklagmyndighedens Årsberetning 1997). I april 1998 indstillede Rigsadvokaten til Justitsministeriet, at der ikke burde rejses sag efter grundlovens § 78 om opløsning af de to rockerklubber. Begrundelsen er bl.a., at selv om der nok vil kunne føres bevis for, at der er tale om foreninger i grundlovens forstand, vil det være vanskeligt at bevise, at Hells Angels og Bandidos som foreninger virker ved eller søger at nå deres mål på den i grundloven angivne måde. I øvrigt kan det ifølge Rigsadvokaten ikke påvises, at disse grupper har et politisk, ideologisk, agitatorisk eller lignende mål med den vold, de faktisk udøver, eller at de retter deres voldelige aktiviteter mod staten, andre offentlige myndigheder eller borgernes udøvelse af grundlovssikrede rettigheder. Der blev følgelig ikke rejst sag om rockerklubbernes opløsning.

I Årsrapport om Organiseret Kriminalitet for 1998 fra Nationalt Efterforsknings Center under Rigspolitechefen siges det, at det er vanskeligt at skønne over antallet af personer, der er tilknyttet de organiserede kriminelle grupper. Blandt danske grupper medtages nu - foruden rockerne og grupper med ikke-dansk etnisk baggrund - også de såkaldte gadebander (jfr. nedenfor), der får en ret udførlig omtale, hvorimod de såkaldte "sidegadevekselerer" og selskabstømmerne (jfr. nedenfor) kun omtales i få linjer. Det konkluderes igen, at Danmark kun i relativt begrænset omfang har været berørt af organiseret kriminalitet.

Ungdomskriminalitet

Debatten om vold og regeringens "voldspakker" handler som nævnt næsten udelukkende om den vold, der begås af unge mænd på offentlige steder, især fredag og lørdag nat i og omkring værtshuse og diskoteker. I mediedebatten og den politiske debat fokuseres der i det hele taget noget mere på de kriminelle handlinger, som børn og unge begår, end på voksnes kriminalitet.

Det gælder volden såvel som berigelseskriminaliteten. Der er en påfaldende tendens til at generalisere fra enkeltstager om vold til hele grupper af unge som antaget voldelige. Denne generalisering sker især i relation til unge med baggrund i indvandrer- eller flygtningegrupper. I debatten er begrebet "andengenerationsindvandrere" nærmest blevet synonymt med "ungdomskriminelle".

I rapporter fra Rigspolitichefen i 1997 og 1999 er udbredelse af såkaldte "gadebander" blevet belyst. Banderne siges at bestå af løse strukturer omkring en hård kerne, og medlemmerne rekrutteres blandt unge helt ned til 12 år. Der er tale om såvel unge indvandrere som unge med dansk baggrund, undertiden i samme gruppe. Deres kriminelle aktiviteter spænder vidt, og de har i nogle tilfælde kontakt til ældre kriminelle. I øvrigt er der kun få byer, som kan opvise sådanne gadebander, og rapporterne er blevet kritiseret for at overdrive det fænomen, at unge gerne optræder i flok uanset, hvad de laver. Gadebandernes aktiviteter er i øvrigt medtaget i den danske årsrapport om organiseret kriminalitet 1998, der er udarbejdet som bidrag til rapporten om organiseret kriminalitet i Den europæiske Union.

Der er ikke statistisk belæg for at hævde, at børne- og ungdomskriminaliteten er stigende i Danmark. Som i andre vesteuropæiske lande er det snarere tværtimod. Men debatten handler også mest om den grovere del af denne kriminalitet. Med henvisning til, at der findes en mindre gruppe af unge, som hævdes ikke at være til at nå med frivillige foranstaltninger, har Socialministeriet udsendt en ændret udgave af bekendtgørelsen om magtanvendelse m.v. i døgninstitutioner for børn og unge (nr. 827 af 5.11.1997). I et kapitel om sikrede afdelinger bestemmes det, at der - hvis et længerevarende behandlingsforløb er absolut påkrævet - kan ske administrativ frihedsberøvelse af unge over 15 år i op til 14 måneder og af børn under 15 år i op til 6 måneder. Der har været rejst kritik af denne tilbagevendende til tanken om at "behandle" børn og unge bag låsede døre bl.a. fra professionelle, der hævder at have gode erfaringer med selv de vanskeligste og mest belastede unge under frie fysiske former, men med en massiv "mur" af voksne omkring den enkelte.

Som led i bekæmpelsen af vold blandt børn og unge er der vedtaget en ordning, hvorefter der kan tildeles en kontaktperson til børn og unge, der har begået kriminalitet eller kunne risikere at havne i kriminalitet. Kontaktpersonen, der kan være en lærer, pædagog, sportstræner etc., skal i princippet stå til rådighed døgnet rundt, når den unge har brugt for bistand. Forskellige foranstaltninger mod mobning i skolerne er også iværksat. I flere kommuner er der startet forsøg

med konsekvent at involvere både politi og sociale myndigheder selv i små sager om butikstyveri og hærværk, begået af børn under 15 år. Disse myndigheder kontakter så altid forældrene med henblik på at undgå, at den kriminelle adfærd fortsætter.

En forsøgsordning med "ungdomskontrakter", der startede i 1991, blev i 1998 gjort permanent (Socialministeriets vejledning nr. 119 af 3.7.1998. En sådan kontrakt er en aftale mellem en ung over 15 år, der har begået kriminalitet af mindre alvorlig art, fortrinsvis tyveri, hærværk o.lign., den unges forældre, de sociale myndigheder og politiet, om den unges deltagelse i konkrete aktiviteter inden for et bestemt tidsrum, normalt ikke over et år og ikke under 3 måneder. Ungdomskontrakten er formelt - sammen med det generelle vilkår om straffri vandel - et vilkår i forbindelse med et tiltalefrafald og skal derfor godkendes af retten. De sociale myndigheder skal udarbejde en plan og føre tilsyn med, at den unge overholder planen. Misligholdes aftalen, skal der i grove tilfælde straks ske indberetning til politiet, som så afgør, hvad der videre skal ske, herunder om sagen skal forelægges retten. Det var oprindeligt hensigten, at den unge, der accepterede en kontrakt, kunne undgå at blive registreret i Kriminalregisteret (et almindeligt tiltalefrafald figurerer på straffeattesten i 2 år, hvis der er tale om udskrift til private arbejdsgivere, og 5 eller 10 år til visse offentlige myndigheder). Forslaget herom blev kritiseret for på den ene side at være for blødsødent og på den anden side at være inkonsekvent, idet en mindre indgribende straf i form af bøde ifølge de gældende regler optages på straffeattesten. I stedet for også at fjerne bødestrafen fra straffeattesten (i hvert fald for unge under 18 år), endte det med et kompromis, hvorefter ungdomskontrakten registreres og bliver stående i 1 år på private straffeattester, hvis det er første gang, den unge modtager en afgørelse for overtrædelse af straffeloven eller lov om euforiserende stoffer, og han/hun ellers følger de nævnte regler. Samtidig er fristen for slettelse på den private straffeattest af den unges første bødestraf sænket til 1 år, mens reglerne om offentlige straffeattester bevares uændret i begge tilfælde. Der har i øvrigt været meget kritik af, at unge under 18 år overhovedet registreres i Kriminalregisteret. Politikere på venstrefløj, forsvarsadvokater og professionelle, der arbejder socialfagligt med unge, gør opmærksom på, at denne registrering kan være en mere indgribende "straf" end selve sanktionen, idet den kan forhindre en ung i senere at få læreplads eller job. De henviser til, at brugen af "private" straffeattester er steget med mere end 100% siden 1994.

Den politiske højrefløj fremsætter jævnligt forslag om yderligere stramminger i forbindelse med forebyggelse og bekæmpelse af børne- og ungdomskriminalitet. Det drejer sig fx. om nedsættelse af den kriminelle lavalder, der i dag er 15 år, eller om en særlig samfundstjeneste for børn og unge helt ned til 12 år, weekendfængsel for 15-17 årige og ungdomskontrakter for 12-14 årige. Der har hidtil ikke kunnet opnås flertal i folketinget for forslagene.

Narkotikakriminalitet

Den danske narkotikapolitik i de seneste år kan vel nærmest betegnes som en mellemting mellem de to modeller, der går under betegnelserne "war on drugs" og "harm reduction". Efter visse kritikeres mening er der nærmest tale om en placering "mellem to stole". Man kan sige, at den officielle politik, som den fremgår af love og retningslinjer, lægger vægt på, at de politimæssige og straffetretlige foranstaltninger fortrinsvis skal rettes mod bagmændene, dvs. importører og distributører i stor stil, mens stofmisbrugere og småpushere skal lades i fred og/eller forsøges hjulpet ud af stofproblemerne med social- og sundhedsfaglige foranstaltninger. Flere undersøgelser viser dog, at det i praksis især er "småfisk", der opfanges af politi og straffesystem, og som afsoner fængselsstraffe. I 1996 blev en såkaldt "pusherlov" (nr. 1054 af 11.12.1996) vedtaget, hvorefter der med ændringer i lov om euforiserende stoffer skete en straffeskærpelse for gentagen handel med små mængder hårde stoffer. Samtidig blev der vedtaget en stramning af udlændingeloven (lov nr. 1052 af 11.12.1996), for så vidt angår udvisning i forbindelse med dom til ubetinget frihedsstraf for overtrædelse af lov om euforiserende stoffer eller straffelovens bestemmelser om narkokriminalitet. Disse lovændringer skete efter, at politiet havde foretaget omfattende razziaer mod gadehandlen bl.a. på Vesterbro i København. Med lov nr. 473 af 1.7.1998 er der igen sket stramninger i reglerne om udvisning.

På den anden side er der fra midten af 1990'erne iværksat en række forsøg med behandling (vilkår til betinget dom) som alternativ til fængselsstraf på mellem 6 og 12 måneder for narkomaner, der har begået ikke-voldelig kriminalitet, og med behandling under afsoning af fængselsstraf. Hertil kommer, at der i flere fængsler er oprettet såkaldte kontraktsafdelinger, hvor fanger, der ønsker at afsone under garanteret narkofri forhold, kan opholde sig og få visse privilegier på betingelse af, at de ikke bruger stoffer eller handler med stoffer under afsoningen. Til evaluering af forsøgene er der engageret eksterne forskere med tilknytning til Center for Rusmiddelforskning, som har hovedsæde i Århus. Endelig er der iværksat en række nye behandlingsmuligheder i det sociale regi, mens debatten om metadonvedligeholdelse og kontrolleret tildeling af heroin til de hårdst belastede narkomaner fortsætter. En lov (nr. 191 af 12.3.1997) forlænger en tidligere vedtaget lov om tvungen tilbageholdelse af narkomaner, der frivilligt har søgt behandling, i tilfælde af, at de unddrager sig i forløbet. De enkelte amter kan beslutte, om de vil anvende loven, og den enkelte klient skal på forhånd acceptere muligheden for tilbageholdelse. Denne lov, der kan siges at være et kompromis mellem kravet om tvungen behandling fra visse politikeres side og understregningen af det nødvendige i frivillighed fra behandlerside, har så vidt vides ikke været anvendt i praksis.

Erhvervslivets kriminalitet

Som omtalt ovenfor forbindes begrebet organiseret kriminalitet i Danmark primært med rocker-grupper, gadebander, personer med ikke-dansk oprindelse og

med narkokriminalitet og traditionelle volds- og berigelsesforbrydelser. Den kriminalitet, der begås i et samarbejde mellem fx. erhvervsdrivende, advokater og revisorer omtales i kort form og generelle vendinger. Ikke desto mindre har der i sidste halvdel af 1990'erne været en del spektakulære straffesager om berigelseskriminalitet i disse kredse. Et praktisk problem har været uanstændigt lange sagsbehandlingstider, så lange at domstolene i enkelte tilfælde har valgt at give betinget dom for svindel i millionklassen for ikke at komme i karambolage med menneskerettighederne.

De såkaldte "selskabstømmersager" handler om opkøb af selskaber, hvis oprindelige erhvervmæssige funktion er ophørt, hvis eneste aktiv er en pengebeholdning eller lignende midler, og som har en betydelig skattegæld. Efter overtagelsen af et sådant selskab fjernes aktiverne, uden at skattegælden betales. Denne trafik stod på i perioden 1989-1993 og menes at omfatte tømning af ca. 1700 selskaber med unddragelse af skat for omkring 2 milliarder kroner. Anklagemyndigheden udtaler (Årsberetning 1997), at fænomenet dækkede over "kriminalitet af en karakter og i et omfang, man ikke tidligere havde set i Danmark", og at selskabstømmerne "i hidtil uset grad havde haft forbindelse til hinanden på kryds og tværs af landet, og i mange tilfælde direkte samarbejde om den kriminelle aktivitet, for eksempel i form af kæde-overdragelser af selskaber". Der var tale om flere hundrede gerningsmænd. Det var skattemyndighederne, der først slog alarm. Ændringer i skattelovgivningen og anden relevant ikke-strafferetlig lovgivning i 1993 og 1994 lukkede for disse aktiviteter, og den strafferetlige efterforskning gik igang. For at imødegå ressourceproblemer blev der i 1996 oprettet 11 nye stillinger i Statsadvokaturen for Økonomisk Kriminalitet (SØK) og givet en ekstrabevilling på 15 millioner kroner til aflønning af bl.a. ekstern advokatbistand under efterforskningen. At sagerne har udløbere på højt niveau i samfundet viser den kendsgerning, at Rigsadvokaten i 1997 på grund af familiemæssig tilknytning til en advokat, som der var blevet indledt efterforskning imod, måtte anse sig for inhabil i sager vedrørende selskabstømning. I begyndelsen af 1998 blev statsadvokaten for SØK fritaget for opgaven med disse sager på grund af "særlige omstændigheder", som årsberetningen udtrykker det, og i 1998 blev der så oprettet en særlig Statsadvokatur for Selskabstømmersager (SAS) med en ny statsadvokat. Der er nu faldet en række hårde domme af typen 7 års fængsel til en advokat forskyldnersvig (skatteunddragelse) ved tømning af 225 selskaber for 320 millioner kroner, 4 års fængsel for tømning af 28 selskaber for 75 millioner, 6 års fængsel til en advokat for skyldnersvig til 174 millioner etc. Desuden er der faldet domme i en række civile erstatningssager, hvor selskabstømmerne er blevet pålagt tilbagebetaling af den undtagne skat, og de banker, der har bistået, er pålagt solidarisk ansvar i det omfang, tømmerne ikke kan betale. Mange er i øvrigt af den mening, at erstatningssager, civilretlig regulering og myndighedskontrol har større præventiv effekt over for erhvervslivets kriminalitet end truslen fra straffesystemet, rent

bortset fra, at straffesagerne er komplicerede og derfor langvarige (der er eksempler på 7-8 år fra gerningstidspunkt til domstidspunkt). Andre mener imidlertid, at udsigten til fængselsstraf i særlig grad virker præventivt på mennesker, der er højt på strå i samfundet.

Den lovgivningsmæssige aktivitet på området har mest drejet sig om civilretlig regulering, herunder fx. den såkaldte "hvidvask-lov" (lov nr. 348 af 9.6.1993), hvorefter pengeinstitutter mv. har fået pligt til at underrette politiet ved mistanke om transaktioner med penge, der kan være udbytte fra overtrædelser af straffeloven. Der er forslag om at indføre tilsvarende anmeldelsespligt for andre relevante faggrupper. Der er desuden forslag om ændringer i straffeloven på en række områder, herunder forenkling af bestemmelserne om formueforbrydelser, overførsel af visse strafbare forhold fra særlove til straffeloven, nye regler om hæleri og anden efterfølgende medvirken, regler om svig med EU-midler og bestikkelse af udenlandske tjenestemænd mv. Disse lovgivningsinitiativer er dels en opfølgning på regeringens handlingsplan mod økonomisk kriminalitet fra 1997, dels en følge af Danmarks forpligtelser til at gennemføre en række konventioner mv., der er udarbejdet af EU, OECD og Europarådet. I 1997 nedsatte Justitsministeriet det såkaldte "Brydensholt-udvalg" (med landsdommer H.H. Brydensholt som formand), der har til opgave at "fremkomme med forslag, der kan tage højde for den udvikling, som de ændrede økonomiske kriminalitetsmønstre og den moderne teknologi fører til". Den første delbetænkning fra udvalget (nr. 1371/1999) indeholder en kortfattet gennemgang af udviklingen i Danmark siden begyndelsen af 1970'erne i såvel den økonomiske kriminalitet som i lovgivningen herom. Den tidligere omtalte betænkning nr. 1377/1999 er fra samme udvalg.

Den seneste større sag om kriminalitet i erhvervslivet drejer sig i strafferetlig henseende om en serie falske underskrifter, altså banalt dokumentfalsk. Men da dokumenterne skal foregive at være lånegarantier fra et af Danmarks største pensionsforsikringsselskaber (PFA) i størrelsesorden over en milliard kroner til en tidligere konkursramt "byggematodor" med et internationalt forgrenet netværk af kontakter også til udenlandske banker og investorer, er denne enkeltsg i sig selv af et omfang, som ikke tidligere er set i Danmark.

Adresse: Juridisk Institut
Aarhus Universitet
DK - 8000 Århus C.
e-post: bgn@jura.au.dk